

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم

بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Historical

تاریخی

داکتر اجرالدین حشمت

از جنبش مشروطه تا دولت مشروطه در افغانستان

(۲) جنبش آزادی خواهی در هند :

طوری که قبلاً تذکر رفت هیأت اعزامی آلمان - ترکیه در کابل به هدف اساسی خود که کشانیدن افغانستان به صحنه جنگ و اعلان جهاد علیه دولت انگلیس و روسیه تزاری بود موفق نشد ، فلذا اقامت بیشتر را در کابل بیهوده دانسته ، اعضای اروپایی آن در ماه می ۱۹۱۶ م طور انفرادی مملکت را ترک و با تحمل مشکلات فراوان خود را به مراکز نظامی شان به ایران و عراق رساندند ، اما اعضای هندی و ترکی آن در کشور باقی ماندند تا جهت تحریکات و تبلیغات با دسته های مخالف انگلیس که در آن زمان در افغانستان و سرحدات آزاد مراکز داشتند یکجا شوند . چنانچه را جا مهند را پرتاب عضو هیأت مذکور که چندی قبل به دربار امیر حبیب الله خان آمده بود به حیث صد حکومت مؤقت هند در کابل انتخاب گردید .

به هر حال چون در مورد جنبش آزادی خواهی در هند ، انقلاب مشروطه ایران و ترکیه ، منحصراً عوامل خارجی حرکت مشروطه خواهی در افغانستان در بخش قبلی به تفصیل صحبت شده است که خواننده محترم در صورت داشتن تمایل میتواند به آن مراجعه نماید . ما این مطلب را فقط جهت حسن اختتام تذکر میدهیم که جنبش های آزادی خواهی در هند ، علی الخصوص مهاجرت هزاران مبارز مسلمان و هند و به قیام و سرحدات آزاد ، برقراری روابط بین آنها و مرکز کشور و سرانجام ، تشکیل حکومت مؤقت هند در کابل منحصراً عوامل خارجی تا ثیرات عمیق خود را در روح و روان روشنفکران و مبارزین مشروطه دوم افغانستان به جا گذاشتند .

مآخذ و توضیحات بخش چهارم

- ۱) افغانستان در مسیر تاریخ، میرغلام محمد غبار، جلد اول، انتشارات جمهوری، چاپ ششم، تهران ۱۳۷۴ هـ.ش، ص (۷۲۰-۷۲۱)
- ۲) معاش سالانه سردار نصرا الله خان نایب السلطنه در آن زمان ۳۶۰۰۰ روپیه بود (غبار) ص (۷۰۹)
- ۳) افغانستان در مسیر تاریخ، جلد اول. ص (۷۰۷)
- ۴) همان منبع. ص (۷۰۵)
- ۵) همان منبع
- ۶) همان منبع، ص (۷۰۳)
- ۷) همان منبع.
- ۸) جنبش مشروطه در افغانستان، پوهاند سید سعدا لدین ها شمی، شورای فرهنگی افغانستان، سویدن - ۱۳۸۰ هـ.ش، زیر نویسی صفحه ۲۰۵ (از قول پوهاند رسول رهین، شماره سوم، سال اول، آریانا برون مرزی)
- ۹) همان منبع، ص (۲۰۵)
- ۱۰) روان شاد غبار عبدالقادر پشاور را (قاضی قادرو، طوریکه بین مردم نامیده میشد) یاد نموده و او را جاسوس مشهور انگلیس در دربار امیر شیرعلی خان معرفی نموده است.
- ۱۱) در اثر پوهاند ها شمی «جنبش مشروطه در افغانستان» دوام نشر جریده شمس النهار دو سال و سی و پنج روز ذکر شده و تعداد شماره های آن را با اضافه «به گمان اغلب» چهل و هشت محاسبه مینماید، اما در مقاله پرتونادری طول زمان نشرات شمس النهار در دوره امیر شیرعلی خان چار سال ثبت شده است.
- ۱۲) در «سیر ژورنالیزم در افغانستان» اثر پوهاند محمد کاظم آهنگ، فقط چیزی بیشتر از یک صفحه در چوکات عمومیات را جمع به مدیریت و نقش مرزا عبدالعلی خان در جریده شمس النهار به نظر میخورد.
- ۱۳) مرزا عبدالعلی خان مامای مادر نویسنده این اثر است.
- ۱۴) نام خطی است که آنرا کوفی هم میگویند و در قدیم بیشتر کتب مذهبی اسلام و کتیبه ها با آن خط نوشته میشد (فرهنگ عمید)
- ۱۵) در صفحه (۳) تذکره مرحوم عبدالمجید خان ولد عبدالعلی خان ولد بها در خان در ستون «پیزنده» در مقابل ملیت: پشتون نوشته شده است.
- ۱۶) پوهاند رهین مداخله بریتانیا را از قول مؤلف «سیر ژورنالیزم در افغانستان» پوهاند محمد کاظم آهنگ و پوهاند حبیبی از گفتار شفاهی با عبدالعزیز خان قندهاری که در جنبش مشروطه خواهی اول و دوم سهیم بود نقل قول مینمایند.
- ۱۷) جنبش مشروطه در افغانستان، پوهاند ها شمی، ص (۲۲۶)
- ۱۸) همان منبع، ص (۲۲۰)
- ۱۹) همان منبع، ص (۲۲۱)
- ۲۰) سند اندیا آفس با متن انگلیسی درج اثر پوهاند ها شمی «جنبش مشروطه در افغانستان» بود که توسط نویسنده این سطور به دری برگردانیده شد و متن انگلیسی آن هم جهت رعایت اصالت داری در زیر آورده شده است:

Simla the 23th May 190

you may be interested to see the letter from British Agent at Kabul, of which I enclose a copy, regarding a newspaper (Siraj-ul-Akhbar), which has been published at Kabul.

A brief précis of the contents of the only issue of the paper is also enclosed.

Political and Secrets Department, India Office, Lond.

- (۲۱) افغانستان در مسیر تاریخ، میر غلام محمد غبار، جلد اول، ص (۷۲۴)
- (۲۲) همان منبع، ص (۷۲۴)
- (۲۳) «محمود بیگ طرزی» عبد المجید ملک، از انتشارات مرکز فرهنگی انجمن کمک به مهاجرین افغان، تاریخ تالیف ۱۳۵۲ هـ (۱۹۷۳ م)، جمهوریت اتحاد آلمان، بن - ۱۳۷۲ هـ (۱۹۹۳ م)
- (۲۴) همان منبع
- (۲۵) همان منبع
- (۲۶) همان منبع
- (۲۷) «تاریخ روابط سیاسی افغانستان از زمان امیر عبدالرحمان خان تا استقلال»، لودویگ آدمک، ترجمه پوهاند علی محمد زهراء، مؤسسه نشراتی افغان کتاب، کابل - ۱۳۴۹ هـ، ص (۱۳۵)
- (۲۸) جنبش مشروطیت در افغانستان، حبیبی، از انتشارات سازمان مهاجرین مسلمان افغانستان، طبع ۱۳۷۷ هـ، ص (۱۲۶)
- (۲۹) همان منبع، ص (۱۰۹)
- (۳۰) محمود بیگ طرزی، عبد المجید ملک، بن - ۱۳۷۲ هـ، ص (۴)
- (۳۱) همان منبع
- (۳۲) میر محمد علی آزاد کابلی خسبره سرور جويا است که اخیر الذکر از جمله روشنفکران و وطن پرستان کشور بوده، مدت بیست و دو سال زحمت زندان را متقبل شده و بالاخره در همان جا به جاودانگی پیوست. جويا در ۱۹۳۳ م به جرم وطن دوستی و مردم پروری در محبس سرای موتی زندانی و مدت سیزده سال تکلیف حبس را متحمل شد تا آنکه در ۱۹۴۶ م در دوره صدارت شاه محمود خان در جمله سایر محبوسین رها گردید، اما شش سال بعد یعنی در ۱۹۵۲ م در جمله مبارزین جسور «حزب وطن» دوباره محبوس گردید و با دنیای پر از آرمان وطن خواهانها نه بعد از نه سال سپری نمودن مشقات زندان دهمزنگ در سال ۱۹۶۱ م در همان سلول های تاریک و نمناک آن برحمت حق پیوست. روحش شاد و خاطره اش گرامی باد.
- (۳۳) محمود بیگ طرزی، عبد المجید ملک، بن - ۱۳۷۲.
- (۳۴) همان منبع
- (۳۵) همان منبع
- (۳۶) همان منبع
- (۳۷) جنبش مشروطیت در افغانستان، حبیبی، طبع - ۱۳۷۷
- (۳۸) محمود بیگ طرزی، عبد المجید ملک، بن - ۱۳۷۲ هـ
- (۳۹) همان منبع
- (۴۰) افغانستان در پنج قرن اخیر، میر محمد صدیق فرهنگ، انتشارات درخشش، ایران، مشهد، ۱۳۷۱ ص (۴۶۲ و ۴۶۳)
- (۴۱) همان منبع
- (۴۲) افغانستان در مسیر تاریخ، جلد اول، صفحه (۷۳۹)
- (۴۳) درتدوین این مبحث از مأخذ متعدد، بالاخص «محمود بیگ طرزی»، «جنبش مشروطه در افغانستان»، «جنبش مشروطیت در افغانستان»، «افغانستان در مسیر تاریخ» و «افغانستان در پنج قرن اخیر» استفاده شده است.

آن عده از هموطنانی که خواسته باشند کتاب را خرید نمایند می توانند به آدرس ذیل تماس بگیرند:

Dr. Ajruddin Hashmat
97 Forest Heights Str.
Whitby, Ont. L1R 1x7. Canada
Tel (905) 665-8767